Studia Warmińskie
I (1964)

Ks. JERZY WIRSZYŁŁO

EKLEZJOLOGICZNA TERMINOLOGIA DOKUMENTÓW QUMRAŃSKICH

W ciągu ostatnich szesnastu lat studia nad literaturą qumrańską posunęły się bardzo naprzód. Oblicze ideowe gminy, jej ustrój i doktryna stają w coraz wyraźniejszym świetle. Możemy nawet pokusić się o syntetyczne ujęcie niektórych zagadnień z tej dziedziny. Naturalnie, mogą to być tylko próby, które w przyszłości ulegną wielu uzupełnieniom i modyfikacjom. Jednym z takich punktów, które już w pewnym stopniu mogą być wyświetlone, jest terminologia eklezjologiczna gminy qumrańskiej. Jej rozpatrzenie może rzucić światło na stosunek qumrańczyków do Starego Testamentu oraz na ewentualny wpływ terminologii qumrańskiej na Nowy Testament. W danym wypadku chodzi nam tylko o terminy dotyczące gminy jako całości, lub jej wszystkich członków. Zagadnienie dotyczące poszczególnych stopni hierachicznych wewnątrz gminy wymaga osobnego omówienia. Terminy ogólne będziemy rozpatrywali w porządku alfabetycznym.

Bojący się Boga (yir'ē'ēl).

Kilka razy dokumenty qumrańskie nazywają członków gminy *bojącymi się Boga*. CDC 20,20 mówi, że Księga Wspomnień została napisana dla tych którzy boją się Boga. Ten sam dokument mówi, że w procesach przed sądem gminy może być świadkiem tylko ten kto jest bojący się Boga (CDC 10,2). Wyrażenie to spotykamy w St. Testamencie na oznaczenie pobożnych Izraelitów (Ps 103,17; 128,1). I w Now. Testamencie to wyrażenie oznacza ludzi pobożnych (Dz 10,35; Obj. 11,18).

Bracia ('ahim).

Qumrańczycy nazywali współwyznawców *braćmi*. Termin ten przypomina członkom zrzeszenia, że mają się miłować wzajemnie jak bracia. Każdy ma miłować swego brata (CDC 6,20-21), szukać dobra swego brata (CDC 7,1), upominać swego brata (CDC 7,2), usprawiedliwiać swego brata (CDC 9,41). We wszystkich tych wypadkach chodzi o członków gminy.[1] W St. Testamencie słowo *brat* oznacza często współwyznawcę (Wj 2,11; Kpł 19,17). W Now. Testamencie to słowo zachodzi często w tym znaczeniu.

---

[1] Braun H. Spätjüdisch-häretischer und frühchristlicher Radikalismus. I B. Tübingen. 1957 s. 127—128.

Czystość (tahōrāh).

W gminie qumrańskiej przestrzegano skrupulatnie czystości rytualnej. Pod tym względem qumrańczycy przewyższali nawet faryzeuszów. W Regule Zrzeszenia i w Dokumencie Damasceńskim spotykamy nieraz zwrot „wydalić kogoś z czystości" (np. 1QS 8,24; CDC 9,21.23). Wyrażenie to oznacza czasową ekskomunikę, wyłączenie kogoś na pewien czas ze społeczności. Słowo *czystość* jest tu synonimem gminy. Kto jest poza gminą, jest poza czystością rytualną. St. Testament nie używa tego wyrazu w tym znaczeniu. Również i Nowy Testament nie posługuje się tym terminem.

Doskonali (t^{e}mimim).

Członkowie gminy qumrańskiej nazywali siebie ludźmi *doskonałymi*. Np. 1QS 3,3 mówi, że człowiek bezbożny nie będzie zaliczony do doskonałych, t. j. do członków gminy. Prawa zrzeszenia są nazwane prawami według których mają postępować mężowie doskonałej świętości (1QS 8,20). A więc, kto należał do gminy i spełniał jej prawa, ten był w stanie doskonałości. Idea doskonałości moralnej przyświecała już ludziom St. Zakonu (Rdz 17,1; Pwt 18,13). W Now. Test. doskonałość jest ideałem, do którego należy dążyć (Mt 19,21). Jednak św. Paweł nie uważa siebie za doskonałego (Flp 3,12).

Dział (Gōrāl).

Dokumenty qumrańskie nazywają gminę *działem Boga*, t. j. szczególną własnością Boga. W 1QS 2,2 członkowie gminy są nazwani mężami działu Bożego. Wszyscy zaś przeciwnicy zrzeszenia są nazwani mężami działu Beliala, t. j. należącymi do Beliala (1QS 2,5) W St. Testamencie słowo *gōrāl* ma nieco inne znaczenie. Oznacza ono dział, posiadłość. Ale Izrael nie jest nazwany działem Bożym, tylko Jahwe jest nazwany działem pobożnego Izraelity. (Ps 16,5). Podobnie i w Now. Testamencie Bóg jest działem wiernych a nie wierni działem Boga (Dz 26,18; Kol. 1,12).

Kamień węgielny (pinnāh).

W 1QS 8,7 gmina qumrańska jest nazwana drogocennym *kamieniem węgielnym*. Jest to cytat z Iz 28,16. Izajasz mówi tam o drogocennym kamieniu węgielnym, który Jahwe położy w fundamentach Syjonu. Kamień ten to reszta święta, która stanie się jądrem przyszłego królestwa mesjańskiego. To królestwo stanowi jedną całość z Mesjaszem.[2] Qumrańczycy zastosowali to proroctwo do siebie. Oni są tym kamieniem węgielnym drogocennym przepowiedzianym przez Izajasza. I Nowy Testament (Ef 2,20) cytuje to proroctwo, jednak w nieco innym sensie. Św. Paweł odnosi te słowa wprost do Chrystusa. Natomiast qumrańczycy stosują te słowa do swej społeczności.

---

[2] La Sainte Bible, E. Pirot-Clamer. Paris 1946. VII s. 109.

Królestwo (malkūt).

Nie jest jasnym, czy qumrańczycy nazywali swą gminę *królestwem Bożym*. Tekst 1QM 12,6 nie jest jasny. Mowa tam jest, że podczas wielkiej wojny eschatologicznej Bóg będzie ze swymi świętymi z chwałą swego królestwa. Może to oznaczać, że Bóg okaże swą chwałę królewską podczas tej wojny. Może to również oznaczać królestwo mesjańskie przepowiedziane przez Daniela (7,14). Qumrańczycy uważali siebie za zaczątek tego królestwa. W Now. Testamencie idea królestwa występuje bardzo wyraźnie jako idea fundamentalna.

Lud Boży (ᶜam 'el).

W 1QM 1,5 mowa jest o *ludzie Bożym*. Lud Boży oznacza tu to samo co *Synowie Światłości* (1QM 1,1). Podczas wojny eschatologicznej na sztandarze będzie napisano: „Lud Boży" (1QM 3,13)). Również komentarz do Habakuka używa dwukrotnie tego wyrażenia (1QpHab 2,10; 5,3). Nazwa *lud Boży* często występuje w St. Testamencie. Oznacza ona naród izraelski jako naród wybrany i umiłowany przez Boga (Pwt 29,12; 2Sm 14,13). Idąc za księgami St. Testamentu używa tego wyrażenia także Obj. 18,4; 21,3.

Lud odkupiony (ᶜam pᵉdūt).

Dokumenty qumrańskie używają tego terminu w księdze Reguły Wojny. W 1QM 1,12: „lud odkupiony przez Boga". W 1QM 14,5: „On czyni zbawienie dla ludu, który odkupił". Idea odkupienia jest częsta w St. Testamencie. Łączy się ona z ideą wybrania i wybawienia. Jahwe wykupił swój lud z niewoli egipskiej. To wykupienie jest obrazem odkupienia mesjańskiego. Wprawdzie nie spotykamy w St. Testamencie wyrażenia *lud odkupiony* w dosłownym brzmieniu. Ale spotykamy tę samą ideę w nieco innych słowach. Np. Iz 35,10 „wykupieni od Pana nawrócą się". Również Ps 130,8: „On odkupi Izraela". Słowo *lud* jest połączone ze słowem *odkupienie* w 2Sm 7,23: „Któryż jest naród na ziemi, jako lud twój izraelski, dla którego szedł Bóg, aby go sobie odkupił za lud". Z ksiąg starotestamentalnych przeszła ta idea do ksiąg Nowego Testamentu (Gal 3,13; Tyt 2,14; Obj 5,9).

Lud święty (ᶜam qōdeš).

Qumrańczycy nazywali swą społeczność *ludem świętym*. W 1QM 10,10 jest mowa o ludzie świętych należących do przymierza. Bóg umieścił w domu swoim wybranych świętego ludu (1QM 12,1). Ten lud święty chwali imię Boże (1QM 14,12). Jeden tekst jest wątpliwy, mianowicie 1QH 11,11. Czytać go można: „lud świętych twoich" albo „ze świętymi twoimi". Nazywając siebie ludem świętym qumrańczycy używali sposobu mówienia właściwego St. Testamentowi. Idea świętości w St. Testamencie łączy się z ideą oddzielenia. Jahwe jest święty, t. zn. całkiem inny, oddzielony zupełnie od tego co stworzone i co niedoskonałe. I lud izra-

elski ma być święty, t. j. oddzielony od innych ludów i ich obyczajów (Pwt 7,6). Mówiąc o świętości ludzi rozumiano przede wszystkim świętość rytualną (1Sm 21,6). Ale obok tej świętości rytualnej występuje też wyraźnie i świętość etyczna-oddzielenie od grzechu (Kpł 19,2—3). Qumrańczycy mieli prawo nazywać siebie ludem świętym, bo unikali wszelkiej nieczystości rytualnej a także wszelkiego grzechu. Św. Piotr (1P 2,9) nazywa chrześcijan ludem świętym. Jest to cytat z Wj 19,6: „Wy będziecie mi... narodem świętym".

Lud wieczny (ᶜam ᶜolam).

Qumrańczycy nazywali siebie *ludem wiecznym*. Wierzyli, że ich gmina będzie trwać do ery mesjańskiej. Jahwe wykupił ich sobie jako lud wieczny (1QM 13,8). Mówili więc o sobie: „My jesteśmy ludem wiecznym" (1QM 13,7). W tym ostatnim tekście słowo *olamim* jest krytycznie niepewne. W rękopisie widoczna jest tylko górna część litery lamed. Wyrażenie to spotykamy w księgach St. Testamentu ale w innym znaczeniu. Izajasz (44,7) nazywa tak ludzi, którzy żyli w dawnych czasach. Ezechiel (26,20) mówi o tych, którzy zstępują do dołu, t. j. o zmarłych. Pliniusz Starszy nazywa esseńczyków *gens aeterna*. (Hist. nat. 5,17). W Nowym Testamencie nie znajdujemy tego wyrażenia.

Mężowie znaku ('anšē mōfet).

1QH 7,21 nazywa członków gminy *mężami znaku (anše mōfet)*. Znaczenie tego terminu jest niezupełnie jasne. Może on znaczyć, że qumrańczycy przez swój sposób życia są znakiem zmiłowania Bożego i zbliżania się ery mesjańskiej. Wyrażenie to pochodzi ze St. Testamentu. Iz 8,18 mówi o sobie i o swych synach, że są oni znakiem dla Izraela. Imię Izajasza i imiona jego synów mają znaczenie symboliczne. Zwiastują one zbawienie dla Izraela. Podobnie w Zach 3,8 prorok nazywa arcykapłana Jozuego i towarzyszących mu kapłanów mężami znaku. Sama obecność arcykapłana i kapłanów w Jerozolimie po niewoli jest widomym znakiem, że Bóg zmiłował się nad Izraelem i że era mesjańska się zbliża. Opierając się na tych tekstach St. Testamentu qumrańczycy uważali siebie także za mężów znaku. Ich społeczność była żywą zapowiedzią zbliżania się ery mesjańskiej.

Św. Paweł w Gal 4,28 i Rz 9,8 nazywa chrześcijan synami obietnicy. Zdaje się, że ta nazwa nie ma nic wspólnego z nazwą mężowie znaku. Przede wszystkim słowo *mōfet* nie ma w St. Testamencie znaczenia obietnicy, ale znaczy znak lub cud.[3] Następnie, mówiąc o obietnicy, św. Paweł nawiązuje do narodzenia Izaaka, które było obiecane przez Boga. Do Izaaka są podobni chrześcijanie, bo na nich spełniają się obietnice Boże. Mogą więc oni być nazwani synami obietnicy. Mówi to

[3] Koehler-Baumgartner. Lexicon in Veteris Testamenti libros. Leiden. 1958. s. 505.

św. Paweł do Galatów, którzy nie byli Izraelitami. Cała argumentacja św. Pawła nie ma nic wspólnego z doktryną gminy qumrańskiej, która wielce sobie ceniła pochodzenie od Izraela. Wobec tego trudno uważać za właściwy przekład Witolda Tylocha, który tłumaczy *anšē mōfet* przez „synowie obietnicy".[4]

Mur wypróbowany (hōmat habbahan).

W 1QS 8,7 spotykamy wyrażenie *mur wypróbowany*. Może ten termin jest wzięty z Iz 28,16. Z kontekstu widać, że prorok mówi tu o kamieniu węgielnym. Qumrańczycy nazywając tak swoją społeczność mieli zapewne na myśli duchową moc zrzeszenia, które odpiera wszelkie ataki wrogów, jak mur potężnej warowni.

Nowe przymierze (habb^{e}rit hahadāšāh).

W dokumentach qumrańskich znajdujemy wyrażenie *Nowe Przymierze*. Zachodzi ono trzy razy w Dokumencie Damasceńskim (6,19; 19,21; 20,12) i jeden raz w Komentarzu do Habakuka (2,3). Zawsze oznacza ono gminę qumrańską.

Pojęcie przymierza jest jednym z najbardziej fundamentalnych pojęć izraelskich. Jak wykazały najnowsze badania, pojęcie to sięga swymi korzeniami do umów politycznych, których pomnikami piśmiennymi są umowy hetyckie.[5] U Izraelitów termin *b^{e}rīt* mógł mieć znaczenie albo polityczne, albo teologiczne.[6] W znaczeniu politycznym *b^{e}rīt* jest to umowa zawarta między dwiema jednostkami lub dwiema grupami społecznymi. Grupy te mogą być jednakowo silne albo jedna z nich może być silniejsza od drugiej. W tym ostatnim wypadku grupa silniejsza dyktuje warunki umowy. Umowa taka jest zawsze zaprzysiężona i utrwalona na piśmie. Za złamanie umowy są przewidziane kary. O takich umowach politycznych nieraz wspomina St. Testament. (Np. Joz (9,11—15; 1 Sm 11,1; 2 Sm 3,12). Na takich przymierzach politycznych jest wzorowany opis przymierza synajskiego (Wj 19—24). W ten sposób idea przymierza przeszła ze sfery politycznej do sfery teologicznej. Na mocy przymierza naród izraelski zobowiązał się uroczyście do zachowywania prawa Mojżeszowego. Jednakże, w dalszym ciągu swych dziejów naród ten nie dotrzymał warunków przymierza i w ten sposób złamał je (Jr 31,32). Za to złamanie przymierza naród został ukarany. Jednakże Bóg przez proroków zapowiedział Nowe Przymierze. Ozeasz (2,18—24) przedstawia to Nowe Przymierze pod obrazem nowego połączenia się męża z niewierną żoną. Jeremiasz (31,31) mówi o Nowym Przymierzu, które Jahwe zawrze

---

[4] Tyloch W. Rękopisy z Qumran nad Morzem Martwym. Warszawa. 1963 s. 287.

[5] Łach S. Przymierze na Synaju w świetle nowych dokumentów. RBL 15(1962) s. 257—265.

[6] Koffmahn E. Die staatsrechtliche Stellung der essenischen Vereinigungen in der griechisch-römischen Periode. *Biblica*. 44(1963)46—61.

z domem izraelskim i z domem judzkim. Ezechiel (16,60) mówi o przymierzu wiecznym, które Bóg zawrze z niewiernym narodem. Przez to Nowe Przymierze Izrael stanie się znowu ludem Bożym. Te wypowiedzi proroków qumrańczycy zastosowali do siebie. To oni są tym Nowym Przymierzem zapowiedzianym przez proroków. Ich wybrał Bóg do przymierza wiecznego (1QS 4,22). Stąd też pochodzi nazwa *Nowe Przymierze*, którą się posługują. Jednakże z tej nazwy nie można wyciągać wniosku, że qumrańczycy uważali swe przymierze za coś odrębnego i różnego od przymierza synajskiego. Daleką od nich była myśl, że w przymierzu synajskim, którego wyrazem jest Tora, może być cokolwiek zmienione. Przeciwnie, byli oni fanatycznie przywiązani do wszystkich przepisów Tory. Jednym z głównych obowiązków członków gminy było pilnie studiować Torę (1QS 8,15). Każdy członek gminy musiał złożyć uroczystą przysięgę, „że całym sercem nawróci się do Prawa Mojżeszowego zgodnie z tym wszystkim, co nakazał Bóg" (1QS 5,8). Surowe kary były przewidziane na tych, którzy odważyliby się w czymkolwiek naruszyć Prawo Mojżeszowe: „Kto przekroczy cokolwiek z Prawa Mojżeszowego albo umyślnie, albo przez zaniedbanie, będzie wykluczony z Rady zrzeszenia bezpowrotnie" (1QS 8,22—23). W szczególności, qumrańczycy odznaczali się nadzwyczajną skrupulatnością w przestrzeganiu odpoczynku sobotniego. W Dokumencie Damasceńskim cały długi ustęp 10,4—11,18 jest poświęcony drobiazgowym przepisom dotyczącym odpoczynku sobotniego. Widać z tego, że termin *Nowe Przymierze* rozumieli qumrańczycy jako odnowienie i doskonalsze zrealizowanie dawnego przymierza. I w Now. Testamencie spotykamy termin *Nowe Przymierze*. Pochodzi on z dawnych ksiąg prorockich. Ale pisarze Now. Testamentu używają go w innym znaczeniu niż qumrańczycy. Qumrańczycy uważali swą gminę za Nowe Przymierze, ale oczekiwali w przyszłości nadejścia ery mesjańskiej. Natomiast dla chrześcijan Nowe Przymierze było identyczne z erą mesjańską.[7] Chrześcijanie nie uważali Tory za „tabu" nienaruszalne. Chrystus nie zawsze zachowywał przepisy Tory dotyczące czystości rytualnej (Łk 5,13.30; 7,14.39; 8,46—48). Podał swym uczniom zasadę sprzeczną z pojęciem tej czystości: „Nie masz nic poza człowiekiem, co by wchodząc weń splugawić go mogło" (Mk 7,15). Chrystus zmienił Prawo dotyczące rozwodu (Mk 10,3—12).[8] Autor listu do Hebrajczyków mówi nawet takie rzeczy, które qumrańczycy uznaliby za bluźnierstwo: że Nowe Przymierze jest wyższe od dawnego (8,6), że dawne jest już przestarzałe (8,13).

Ochotnicy (n^{e}dābīm, mitnadd^{e}bīm).

W dokumentach qumrańskich członkowie zrzeszenia są nazywani

---

[7] Schelkle K. H. Die Gemeinde von Qumran und die Kirche des Neuen Testaments. Düsseldorf. 1960. s. 68.

[8] Bonsirven J. Les enseignements de Jésus-Christ. 3 ed. Paris. 1946. s. 77—81.

ochotnikami. Termin ten *mitnadd^{e}bīm* oznacza w St. Testamencie tych, którzy ochotniczo zaciągnęli się do wojska (Sdz 5,2) albo dobrowolnie podjęli się jakiejś służby w świątyni (2 Krn 17,16). Używając tego terminu qumrańczycy zaznaczali, że dobrowolnie zobowiązali się wiernie służyć Bogu. Filon używa tego samego określenia, mówiąc o esseńczykach *(Apol. Jud. apud Eusebium, Praeparatio evang. 8,11)*.

Ogród Boży (mattā^{c}).

Qumrańczycy nazywali swą społeczność *ogrodem świętym* (1QS 11,8), *ogrodem wiecznym* (1QS 8,5), *ogrodem prawdy* (1QH 8,10). Najpiękniej to porównanie jest rozwinięte w 1QH 8,4—26. Gmina qumrańska jest tu porównana do ogrodu w pustyni, t. j. do oazy. Źródło obfite zrasza tę oazę. Rosną w niej różne drzewa: cyprysy, wiązy, cedry. Może to być aluzja do opisu ogrodu rajskiego w Rdz 2,6—9. A więc zrzeszenie jest ogrodem Bożym. Ogród ten kwitnie na pustyni, bo dom macierzysty zrzeszenia znajdował się na pustyni judzkiej. Bóg zasadził ten ogród, czuwa nad nim i pielęgnuje go. To porównanie społeczności religijnej do ogrodu Bożego znajduje się już w St. Testamencie. Iz 61,3 mówiąc o nowym, odrodzonym Izraelu, porównuje go do ogrodu Jahwe. Jest to pewna odmiana obrazu winnicy, który często występuje u proroków. I Nowy Testament używa tego obrazu (Mt 15,13).

Prawi (y^{e}šārīm).

Członkowie gminy qumrańskiej byli przekonani, że idą prawą drogą (1QH 2,10). Ten kto nie chce wejść do zrzeszenia „nie będzie policzony z prawymi" (1QS 3,1). Rozkazy starszych gminy są nazwane rozkazami prawych (CDC 20,2). Prawym będzie dane poznanie Najwyższego (1QS 4,22). Termin ten pochodzi ze St. Testamentu. Prawe serce (Ps 37,14). Prawa droga (Prz 29,27). Prawi ludzie (Mich 7,2.4). I Nowy Testament mówi o prawej drodze, t. j. o trybie życia zgodnym z nauką Chrystusa (2P 2,15) i o sercu, które nie jest prawe (Dz 8,21). Jednak Nowy Testament nie nazywa wprost chrześcijan prawymi.

Reszta (š^{e}ar, š^{e}ērīt).

Qumrańczycy sądzili, że są oni zdrową częścią Izraela, miłą Bogu. według ich zdania naród izraelski jako całość oddalił się od Boga. Tylko gmina qumrańska jest wierna Bogu. Do niej odnoszą się słowa proroków, którzy mówią o *świętej reszcie narodu*. Oni są tą resztą, na którą spływają łaski Boże (1QM 14,9). Mówili więc o sobie z dumą: „My jesteśmy resztą twojego ludu" (1QM 14,8). W dniu wielkiej wojny eschatologicznej oni jedynie ocaleją. Wszyscy zaś wrogowie przymierza zginą bez reszty. Ideę świętej reszty zaczerpnęli qumrańczycy z proroków. Prorocy często mówią, że naród izraelski odstąpił od Boga. Jest w nim jednak pewna zdrowa cząstka, nazywana przez proroków *resztą*. Kiedy Jahwe będzie karać lud niewierny, ta reszta ocaleje. Ona będzie zadat-

kiem lepszej przyszłości.[9] Za tę właśnie resztę świętą uważali siebie qumrańczycy. Św. Paweł (Rz 11,5) nazywa tą resztą świętą tych Izraelitów, którzy uwierzyli w Chrystusa.

Synowie łaski (b^{e}nē hesed).

W 1QM 14,9 jest mowa o łaskach, które Bóg zsyła na Synów Światłości. Nic więc dziwnego, że w 1QH 7,20 są oni nazwani *synami łaski*. O nich mówi też 1QH 6,8—9, że Bóg oczyścił ich, aby się stali wolni od wszelkiej winy i aby wszystkie ich czyny dokonywały się w Bożej łaskawości. W St. Testamencie termin *synowie łaski* nie jest używany. Również i w Now. Testamencie ten termin nie zachodzi.

Synowie prawdy (b^{e}nē ^{e}met).

W dokumentach qumrańskich to wyrażenie zachodzi siedem razy. Czasami w formie *b^{e}nē ^{e}met*, czasami *b^{e}nē amitō*. Zawsze oznacza ono członków gminy. Mają oni być życzliwi dla wszystkich synów prawdy (1QS 4,5). Rady które zawiera Reguła Zrzeszenia, to są rady dla synów prawdy (1QS 4,6). Synowie prawdy podczas wielkiej wojny eschatologicznej zwyciężają synów ciemności (1QH 6,29). Wszyscy synowie prawdy doznają zmiłowania (1QH 7,30). Bóg jest ojcem dla wszystkich synów prawdy jego (1QH 9,35). Bóg dał zrozumienie synom prawdy swojej (1QH 10,26). W 1QH 11,11 autor hymnu dziękuje Bogu za to, że dał mu zjednoczyć się z synami prawdy jego. Ten sam hymn (w. 9) wyjaśnia nam o jaką prawdę tu chodzi: „Dałeś im poznać radę swojej prawdy i obdarzyłeś ich zrozumieniem twoich cudownych tajemnic". Członkowie gminy wierzyli, że posiadają szczególną znajomość tajemnic Bożych, ukrytą przed innymi ludźmi. Wyrażenie to nie spotyka się ani w Starym, ani w Nowym Testamencie.

Synowie światłości (b^{e}nē 'ōr).

W Regule Zrzeszenia i w Regule Wojny spotykamy często wyrażenie *synowie światłości*. Zawsze oznacza ono członków gminy. Są oni synami światłości, t. j. dziećmi Bożymi. Przeciwieństwem do synów światłości są synowie ciemności. Tak jak światłość oznacza dobro i zbawienie, tak ciemność oznacza zło i zgubę. Literaturę qumrańską cechuje silnie uwydatniony dualizm. Ludzie dzielą się na dwie kategorie — na synów światłości i na synów ciemności. Na czele każdej z tych grup stoi inny duch. Na czele synów światłości stoi książę światłości. Być może, że ta nazwa oznacza anioła Michała. Zdaje się na to wskazywać 1QM 17,6: „I zesłał wieczną pomoc działowi swojego odkupienia przez potęgę wielkiego anioła, przez władzę Michała w wiecznej światłości". Na czele synów ciemności stoi anioł ciemności (1QS 3,20-21). Gdzie indziej nazywają go Belialem (1QS 1,18) a jego zwolenników synami Beliala (1QH 4,10). Jednakże nie ma tu mowy o dwóch bogach, oba duchy są stworzone przez

[9] Léon-Dufour X. Vocabulaire de Théologie biblique. Paris. 1962. s. 910.

Boga i zależne od niego (1QS 3,18). Według Reguły Wojny (1,1-2) podczas wielkiej wojny eschatologicznej po jednej stronie będą walczyć synowie światłości, t. j. członkowie gminy, wspierani przez aniołów, po drugiej ludy obce a także ci Izraelici, którzy są niewierni przymierzu. Że nazwa *synowie światłości* oznacza członków gminy, wynika z tekstów. Np. 1QS 3,13 mówi, że w gminie qumrańskiej istnieje urząd nauczyciela. Powinien on uczyć wszystkich synów światłości, t. j. członków gminy. Reguła wojny 1,3 mówi o synach światłości, którzy wrócą z pustyni ludów. Podczas wojny eschatologicznej wrócą oni do pustyni jerozolimskiej. I tutaj kontekst wskazuje na członków gminy.

W języku St. Testamentu światłość oznacza szczęście (Ps 97,11), albo zbawienie (Am 5,18), albo samego Boga (Mich 7,8). Jednakże autorowie St .Testamentu nie używają wyrażenia *synowie światłości*. Literatura międzytestamentowa zawiera pewne wyrażenia bardzo zbliżone do *synów światłości*, chociaż nie identyczne. Tak np. Psalmy Salomona mówią, że życie sprawiedliwych jest w światłości Pana (3,16). Księga Henocha 108,11—14 przeciwstawia sprawiedliwych grzesznikom. Sprawiedliwi są tam nazwani *rodzajem światła*, a grzesznicy *urodzonymi w ciemności*. Jest to prawie ten sam sposób mówienia jak ten, którego używają qumrańczycy.

Nowy Testament używa kilkakrotnie wyrażenia *synowie* lub *dzieci światłości* (Łk 16,8; J 12,36; 1 Tes 5,5; Ef 5,8).

S y n o w i e u p o d o b a n i a (b^{e}nē rasōn).

Qumrańczycy nazywali siebie *synami upodobania (Bożego)* czyli miłymi Bogu. Np. 1QH 4,32 mówi, że wielkie jest miłosierdzie Boże względem synów jego upodobania. 1QH 11,9 mówi, że Bóg daje przebaczenie synom swego upodobania. 1QS 8,6 nazywa członków gminy wybranymi przez Boże upodobanie.

To *upodobanie* jest terminem używanym na dworach królewskich. Oznaczało ono, że królowi coś podoba się albo, że ktoś jest miły królowi, cieszy się łaską królewską. Np. Prz 14,35: upodobanie królewskie zwraca się do mądrego sługi. Później przeniesiono ten termin do sfery religijnej. Mówiono więc o upodobaniu Bożym względem ludzi. Jak król ma upodobanie w mądrych sługach, tak Bóg w sprawiedliwych ludziach — Bóg otacza sprawiedliwego swym upodobaniem jak tarczą (Ps 5,13). Więc idea upodobania Bożego występuje w St. Testamencie. Jednak nie spotykamy tam zwrotu *synowie upodobania*.

W Now. Testamencie spotykamy termin *ludzie upodobania* (Łk 2,14). To wyrażenie było tłumaczone: „ludziom dobrej woli". Taki przekład jest oparty na Wulgacie. Jednak tekst grecki należy tłumaczyć: „pokój ludziom, którzy dostąpili Bożej łaskawości" [10] albo: „pokój wśród ludzi,

[10] K o w a l s k i S. Pismo Św. Now. Test. Warszawa. 1957. s. 137.

których sobie upodobał".[11] Wyraz grecki *eudokia* jest odpowiednikiem hebrajskiego *rason*, którego używają dokumenty qumrańskie. Sens Łk 2,14 jest: „pokój ludziom, na których (przez Wcielenie) spłynęła łaska Boża". Teksty qumrańskie rzucają tu światło na tekst Nw. Testamentu.

Synowie zgromadzenia wiecznego (b^{e}nē sōd ^{c}ōlamīm).

Tak nazwani są członkowie gminy w 1QS 2,25. Jest to wyrażenie analogiczne do wyżej wymienionego *lud wieczny*. Wyraża ono wiarę w wieczną trwałość zrzeszenia qumrańskiego. Wyrażenia tego nie używa St. Testament. Również i w Now. Testamencie nie spotykamy tego zwrotu.

Świątynia (bayit, ma^{c}ōn).

Członkowie zrzeszenia qumrańskiego nie brali udziału w kulcie świątynnym. Nie potępiali oni wprawdzie wyraźnie ofiar krwawych składanych w świątyni ale nie brali w nich udziału. Zapewne uważali, że świątynia jerozolimska została sprofanowana przez niegodnych kapłanów. Dlatego też widzimy w Qumranie pewną spirytualizację pojęcia świątyni. Według pism qumrańskich prawdziwą świątynią Jahwe nie jest gmach kamienny ale jest nią społeczność qumrańska, społeczność ludzi świętych, którzy wyjednują dla ziemi łaskę Bożą bez mięsa całopalenia i bez tłuszczu ofiar (1QS 9,4).[12] Dlatego też nazywają oni swoje zrzeszenie przybytkiem najświętszym, t. j. świątynią (1QS 8,8). Ta świątynia duchowa jest zbudowana na skale (1QH 6,26). Jest ona domem świętym (1QS 8,5), domem doskonałości i prawdy (1QS 8,9). Ten dom, zbudowany przez Boga, jest domem trwałym (CDC 3,19). Może on być nazwany domem Tory, bo w nim tylko kwitnie prawdziwa znajomość Tory (CDC 8,33).

Porównanie społeczności religijnej do budynku było już znane w St. Testamencie. Jr 12,14 nazywa naród judzki „domem judzkim". Z tym domem judzkim i domem izraelskim zawrze Jahwe Nowe Przymierze (Jr 31,31). Ez 39,29 mówi, że Jahwe wyleje ducha swego na dom izraelski, t. j. na społeczność izraelską. Jr 24,6 mówi, że Jahwe „zbuduje" społeczność izraelską.

Idea ta została rozwinięta i pogłębiona w Now. Testamencie. Kościół jest porównany do gmachu zbudowanego na skale (Mt 16,18). Wierni są nazwani kościołem Boga żywego (2Kor 6,16). Fundamentem tego gmachu jest Jezus Chrystus (Ef 2,20—21). Chrześcijanie są żywymi kamieniami, z których jest zbudowany ten gmach (1P 2,5).

Święci (q^{e}dōšīm).

Członkowie gminy qumrańskiej są nazwani świętymi. Bezbożny nie ma prawa wejść do wody (do zbiornika przeznaczonego na kąpiel rytualną), aby nie dotknął czystości świętych mężów (1QS 5,13). Zrzeszenie jest nazwane „świętym domem dla Izraela" (1QS 8,5). Członkowie zrze-

---

[11] Dąbrowski E. Pismo Św. Now. Test. Poznań. 1960. s. 158.
[12] Congar Y. Le mystère du temple. Paris. 1958. s. 114.

szenia to mężowie doskonałej świętości (CDC 20,2). Przez tę świętość rozumieli oni przede wszystkim czystość rytualną. Ich hasłem było: „Odłączyć się od wszelkiej nieczystości" (CDC 19,3). To pojęcie świętości, która się pokrywa z czystością rytualną, spotykamy w Wj 22,30. Qumrańczycy nadzwyczaj skrupulatnie przestrzegali czystości rytualnej i dlatego uważali się za świętych. Oprócz czystości rytualnej dbali oni także o wysoki poziom etyczny. I w tym znaczeniu również mogli siebie nazywać świętymi.

Nazywając siebie świętymi qumrańczycy używali terminologii starotestamentowej. St. Testament nazywa Izraelitów świętymi (Wj 22,30). Świętość ta była rozumiana w dwojaki sposób — jako świętość w dziedzinie rytualnej (np. 1Sm 21,6) albo jako świętość w dziedzinie etycznej (np. Kpł 19,3). Oba te aspekty występują w Qumranie.

W odróżnieniu od St. Testamentu i od Qumranu Nowy Testament nie uwzględnia świętości rytualnej.

T o w a r z y s z e (rēᶜīm).

Dokumenty qumrańskie nazywają często członków gminy *towarzyszami (reᶜa)*. Wyraz ten jeden raz oznacza towarzyszów w złym (CDC 20,10). We wszystkich innych wypadkach oznacza członków gminy i wyraża ich solidarność i wzajemną pomoc. Słowem termin *towarzysz* jest synonimem terminu *brat*. Widać to wyraźnie w 1QS 6,10: „Niech nikt nie mówi w czasie przemowy swego towarzysza zanim jego brat nie skończy mówić".

W St. Testamencie termin *reᶜa* oznacza towarzysza albo współwyznawcę. Mojżesz mówi do Izraelity, który bił swego współwyznawcę: „Czemu bijesz towarzysza (*reᶜa*) swego?" (Wj 2,13). Ewangelia rozszerza pojęcie towarzysza, *bliźniego* na wszystkich ludzi. Takie pojęcie było obce mentalności qumrańczyków, którzy nakazywali kochać wszystkich Synów Światłości a nienawidzić wszystkich Synów Ciemności (1QS 1,10).

U b o d z y (ᶜaniyīm, ebyōnīm).

W komentarzu do Habakuka jest mowa o kapłanie bezbożnym, który wyrządzał zło ubogim (1QpH 12,3). Zamierzał on zniszczyć ubogich (1QpH 12,6). Rabował on dobra ubogich (1QpH 12,10). Ale Bóg jest opiekunem ubogich (1QM 13,14). On wyda nieprzyjaciół w ręce ubogich (1QM 11,13). Termin *ubodzy* oznacza tu członków gminy, których prześladował kapłan bezbożny.

Ubogi znaczy czasami w St. Testamencie tyle co znajdujący się w trudnej sytuacji majątkowej (Pwt 24, 15). Ale stopniowo wyraz ten nabiera zabarwienia etycznego. Zwłaszcza w Psalmach ubodzy to ludzie uciskani przez możnych, ludzie którzy tylko w Bogu widzą swój ratunek. Słowo *ubogi* staje się synonimem pokornego. Ci ubodzy są szczególnie uprzy-

wilejowani, ponieważ Bóg przychodzi im z pomocą.[13] To etyczne pojmowanie ubóstwa przeszło ze St. Testamentu do Nowego. Chrystus nazywa ubogich błogosławionymi (Łk 6,20). Oni są szczególnie uprzywilejowani w królestwie Bożym (Jkb 2,5). Im jest głoszona Ewangelia (Łk 4,18).

Wybrani (bᵉhīrīm).

Qumrańczycy sądzili, że zostali szczególnie wybrani przez Boga spośród ludu grzesznego, aby wiernie zachowywali prawo Boże. Oni zostali wybrani przez Boga (1QS 8,6) a jednocześnie oni wybrali drogę (1QS 9,18) t. zn. sposób życia miły Bogu. Dlatego też nazwani są „wybrańcami Bożymi" (1QpH 10,13): „Ci, którzy wyszydzali i znieważali wybrańców Bożych, pójdą na sąd ognia".

Idea wybrania należy do podstawowych idei St. Testamentu. Bóg dla spełnienia swych planów wybiera ludzi. Tak wybrał Abrahama, Mojżesza, proroków. To wybranie jest darem Bożym. Kogo Bóg wybiera, tego obdarza szczególnymi łaskami. Ale człowiek wybrany może sprzeniewierzyć się Bogu i zmarnować tę łaskę. Tak było z wielu Izraelitami, którzy złamali przymierze, A więc w całym znaczeniu tego wyrazu jest wybrany ten, którego Bóg wybrał i który nie sprzeniewierzył się wybraniu. Za takich uważali siebie qumrańczycy.

Apostołowie zostali wybrani przez Chrystusa (Mk 3,13). Byli oni zalążkiem nowego ludu Bożego, który Bóg wybrał i powołał do zbawienia. Bóg wybrał słabych u świata, aby zawstydził potężnych (1Kor 1,27). Dlatego każdy chrześcijanin może być nazwany „wybranym w Panu" (Rz 16,13). Idea wybrania, tak jak i inne wielkie idee St. Testamentu znalazła swój pełny wyraz w Now. Testamencie.

Zgromadzenie (ᶜēdāh, qāhāl).

Wyraz polski *zgromadzenie* jest odpowiednikiem dwóch wyrazów hebrajskich: *edāh* i *qāhal*. Obydwa te wyrazy mogą być używane w znaczeniu ujemnym albo dodatnim, mogą oznaczać zgromadzenie złych albo dobrych. Np. banda Koracha (Lb 16,5) *edāh* — znaczenie ujemne. Zgromadzenie złośliwych (Ps 26,5) *qāhal* — znaczenie ujemne. Jednak w większości wypadków terminy te mają znaczenie dodatnie. Najczęściej oznaczają one społeczność religijną izraelską. Np. w Kpł 8,3 *edāh* oznacza społeczność religijną izraelską. Septuaginta tłumaczy ten wyraz przez *synagōgē*. Również *qāhal* oznacza społeczność religijną izraelską. Takie znaczenie ma ten wyraz np. w Pwt 23,4: „Ammonita ani Moabita nie wejdzie do zgromadzenia *(qāhal)*. Jahwe". Septuaginta najczęściej tłumaczy wyraz *qāhal* jako *ekklesia*.

Dokumenty qumrańskie używają tej samej terminologii. Qumrańczycy nazywają swą gminę *edāh* albo *qāhal*. Rozumieją przez to, że jest ona

[13] Kraus H. J. Psalmen. Neukirchen. 1958. I, 82—83.

prawdziwym Izraelem, spadkobierczynią obietnic Bożych, społecznością świętą. Bardzo rzadko te terminy oznaczają ludzi złych. W 1QH 6,5 autor dziękuje Bogu, że go wybawił od zgromadzenia próżności *(edāh)*. W 1QM 14,5 wojsko wrogów jest nazwane zgromadzeniem narodów (*qāhal*). Są to jednak wyjątki. Na ogół oba te terminy oznaczają gminę qumrańską. Jest ona nazwana zgromadzeniem Bożym *(adat el)* 1QM 4,9., zgromadzeniem świętym *(edāh)* 1QSa 1,9., Zgromadzenie to jest tak święte, że aniołowie są wpośród niego. (1QSa 2,9). To samo znaczenie ma termin *qāhal*. A więc zgromadzenie Boże jest nazwane *q^ehal ēl* w 1QM 4,10. Kto jest na pewien czas wyłączony z gminy a potem powraca do niej, powraca do zgromadzenia *(qāhal)* CDC 12,6. Ogólne zebranie członków gminy jest nazwane zebraniem całego zgromadzenia *(qāhal)* 1QSa 1,25. Termin *qāhal* spotyka się rzadziej w dokumentach qumrańskich niż termin *edāh*. Termin *edāh* spotyka się 27 razy a termin *qāhal* tylko 9 razy. Terminu *qāhal* używa tylko Reguła całego zgromadzenia. Dokument Damasceński i jeden raz Reguła Wojny.

Nowy Testament nie stosuje nazwy *synagōgē (edah)* do społeczności chrześcijańskiej (z wyjątkiem Jkb 2,2) natomiast stosuje nazwę *ekklēsia (qāhal)*.

Z r z e s z e n i e (yahad).

Ze wszystkich terminów eklezjologicznych najczęściej używali qumrańczycy terminu *yahad, zrzeszenie*. Jeżeli odłożymy na bok te wszystkie wypadki kiedy ten wyraz jest użyty przysłówkowo, to pozostanie nam jeszcze 66 razy kiedy użyty on jest rzeczownikowo i oznacza gminę qumrańską. Używanie tego terminu jest cechą charakterystyczną dokumentów qumrańskich. St. Testament prawie nie używa tego wyrazu. Spotykamy go tylko jeden raz w St. Testamencie, mianowicie w Pwt 33,5: „zrzeszenie szczepów Izraela". W przeciwieństwie do ksiąg St. Testamentu qumrańczycy szczególnie upodobali sobie ten termin. A więc członkowie gminy są nazwani ludźmi zrzeszenia (1QS 5,3). Rada gminy jest nazwana radą zrzeszenia (1QS 6,16). Majątek gminy jest nazwany majątkiem zrzeszenia (1QS 7,6). Gmina jest zrzeszeniem świętym (1QS 9,19) albo zrzeszeniem Bożym (1QS 1,12). Prawa gminy są nazwane prawami zrzeszenia (1QS 6,15). Reguła gminy nazywa się regułą dla ludzi zrzeszenia (IQS 5,1).

Termin *yahad* ma dwa aspekty:[14] aspekt prawny i aspekt teologiczny. Aspekt prawny polega na tym, że gmina jest związkiem, stanowi osobę prawną. Członkowie gminy są jedną organizacją, są związani wspólnym celem i wspólnymi prawami. Aspekt teologiczny wyraża stosunek gminy do Boga. Gmina qumrańska nie jest jakimś związkiem świeckim.

---

[14] K o f f m a h n E. Rechtsstellung und hierarchische Struktur des yahad von Qumran. *Biblica* 42 (1961) s. 441.

Prowadzi ona swych członków do zjednoczenia z Bogiem. Dlatego jest ona nazwana zrzeszeniem świętym, Bożym. Także i członkowie gminy są złączeni między sobą nie tylko organizacyjnie. Łączy ich także i miłość wzajemna. Obowiązkiem każdego członka gminy jest miłować wszystkich Synów Światłości (1QS 1,13). I jeszcze jedno: termin *yahad* jest podobny do słowa *yahid*. Otóż to słowo znaczy — *jedyny*. Może qumrańczycy nazywając siebie *yahad* chcieli przez to wyrazić, że są jedyną społecznością na świecie, która jest miła Bogu.

W tym spisie terminów eklezjologicznych został pominięty termin *synowie Sadoka*. Termin ten zachodzi w dokumentach qumrańskich osiem (a raczej siedem) razy: IQSa I,2.24; 2,3; IQS 5,2.9; 9,14 (?) CDC 3,21; 4,3—4. Termin ten nie oznacza wszystkich członków gminy, ale tylko jedną grupę w jej łonie a mianowicie kapłanów. W czterech wypadkach po słowach *synowie Sadoka* jest dodane dopowiedzenie: *kapłani*. (IQSa 1,24; 2,3; IQS 5,2,9). W tekście 1QSa 1,2 jest mowa o synach Sadoka i o mężach ich przymierza. Nie ma tu dopowiedzenia *kapłani* ale synowie Sadoka są wyraźnie odróżnieni od mężów przymierza, tj. od innych członków gminy. CDC 3,21 i 4,3 cytuje i komentuje Ezechiela 44,15. Prorok mówi tu o kapłanach lewitach, synach Sadoka. Chodzi tu o tych samych ludzi. Kittel [15] proponuje opuścić słowo *lewici* jako późniejszy wtręt. Dokument Damasceński cytując słowa Ezechiela, dodaje do nich spójnik waw: „kapłani i lewici i synowie Sadoka". W dalszym ciągu Dokument Damasceński (4,3) mówi, że synami Sadoka są wybrani z Izraela, wezwani po imieniu, którzy będą stali (*ᶜomᵉdīm*) w czasach ostatecznych. Wyrażenie *będą stali* (*ᶜomᵉdīm*) może być dwojako rozumiane: „ostaną się" (Tyloch) albo: „będą spełniać funkcje kapłańskie" (Vermès, Gaster). Zdaje się, że tu należy rozumieć słowo *ᶜomᵉdīm* w tym ostatnim znaczeniu. Wskazuje na to kontekst Ezechiel 44,15 używa tego samego wyrazu *ᶜamᵉdū*: „staną przede mną, aby mi ofiarować tłuszcz i krew". Ofiarowanie tłuszczu i krwi, to funkcja kapłańska. Więc i w tym wypadku wyrażenie *synowie Sadoka* oznacza kapłanów. Pozostaje jeszcze do rozpatrzenia tekst 1QS 9,14: *bᵉnē hassadōq*. Zdaje się, że tutaj tekst jest skażony. Należy czytać: *bᵉnē hassadeq* — *synowie sprawiedliwości*. Mowa tu jest o wszystkich członkach gminy a nie o kapłanach. Gdyby słowo *sadoq* było tu imieniem własnym *Sadok*, to nie byłoby przed nim przedimka *ha*. A więc nie ma takiego tekstu w dokumentach qumrańskich, który by wyraźnie nazywał wszystkich członków gminy synami Sadoka.

Z tego krótkiego przeglądu terminów eklezjologicznych qumrańskich wynika, że większa część z nich, około dwóch trzecich, pochodzi ze St. Testamentu. Jest to zupełnie zrozumiałe, gdyż społeczność qumrańska

---

[15] Kittel. Biblia hebraica. Stuttgart. [10] 1951, s. 887.

wyrosła z gruntu macierzystego Izraela. Czytanie i rozważanie Biblii było jednym z głównych obowiązków członków gminy. Na szczególną uwagę zasługują te terminy, które nie pochodzą ze St. Testamentu. Są to: czystość, dział, lud wieczny, mur wypróbowany, ochotnicy, synowie prawdy, synowie światłości, synowie upodobania, synowie wiecznego zgromadzenia i zrzeszenie. Termin *Czystość* wskazuje na szczególne znaczenie czystości rytualnej w Qumranie. Wprawdzie i inni Izraelici, zwłaszcza faryzeusze, przestrzegali czystości rytualnej, ale nigdzie nie przywiązywali do niej takiej wagi jak w Qumranie. Według Józefa Flawiusza (Bell. II 8,10) u esseńczyków starszy członek gminy, który przypadkowo dotknął się do młodszego, musiał poddać się rytualnej kąpieli. Terminy: *lud wieczny, mur wypróbowany* i *synowie wiecznego zgromadzenia* wyrażają wiarę qumrańczyków w wieczną trwałość ich społeczności. Termin: *dział* wypływa z dualizmu właściwego Qumranowi. Wszyscy ludzie dzielą się na dwa działy: na dział Boga i na dział Beliala (1QS 2,2—4). Ludzie działu Bożego są błogosławieni a ludzie działu Beliala przeklęci. Ten sam dualizm zabarwia i terminy: *synowie prawdy, synowie światłości, synowie upodobania*. Przeciwieństwem do nich są: *synowie kłamstwa, synowie ciemności, synowie zatracenia*. Te dwa obozy są sobie przeciwstawione w sposób absolutny. Termin *ochotnicy* wynika z wojskowego charakteru gminy. Qumrańczycy oczekiwali wojny eschatologicznej i uważali siebie za wojowników Bożych, którzy w tej wojnie odniosą zwycięstwo. Dlatego też nazywali swe domy *obozami* (CDC 14,3). Wreszcie, termin *zrzeszenie* oznacza, że gmina qumrańska jest organizacją zwartą, spoistą i zdyscyplinowaną.

Przy każdym dokładniejszym rozpatrywaniu tekstów qumrańskich uderza w oczy głęboka różnica między Qumranem a Now. Testamentem. W Qumranie widzimy grupę fanatyków, którzy zazdrośnie strzegą swego odosobnienia i stronią od innych ludzi, których uważają za nieczystych. Natomiast w chrześcijaństwie widzimy ludzi, którzy nie gardzą grzesznikami, ale wychodzą im na spotkanie, aby ich pozyskać dla Boga. W Qumranie panuje duch militaryzmu. W chrześcijaństwie duch pokoju. W Qumranie fanatyczne przywiązanie do Prawa Mojżeszowego. W chrześcijaństwie zmiana tego Prawa na doskonalsze prawo Ewangelii. W Qumranie oczekują na przyjście dwóch Mesjaszów. W chrześcijaństwie wierni czczą Jezusa jako Mesjasza i Boga. Różnice te są głębokie i zasadnicze. Wobec tak wielkich różnic nie należy przywiązywać wagi do pewnych podobieństw językowych. Pewne terminy spotykamy i w Qumranie i w Now. Testamencie. Zwróciliśmy uwagę na dwa takie terminy: *synowie światłości* i *ludzie upodobania*. Znajdują się one i w Qumranie i w Now. Testamencie. Nie znajdują się w St. Testamencie. Jednak podobieństwo niektórych form językowych nie jest dowodem zależności ideologicznej. Różnymi

drogami mogły te zwroty dostać się do Now. Testamentu. Mogą one pochodzić ze zwykłego języka owych czasów. Zwroty te mogły być w ogólnym użyciu w owych czasach, nie tylko w Qumranie. Za mało posiadamy zabytków literackich z tego okresu, aby móc rozstrzygnąć, które wyrazy były używane tylko przez qumrańczyków. Istnieje także inna możliwość. Między pierwszymi chrześcijanami mogli być także i qumrańczycy. Mogli oni przynieść ze sobą swój sposób mówienia. Niektóre ich wyrażenia mogły się rozpowszechnić w środowisku chrześcijańskim. Wreszcie, możemy przypuszczać, że niektóre księgi pisane przez esseńczyków (których odłamem byli zapewne qumrańczycy) były znane w Palestynie w I wieku. Do takich ksiąg mogła należeć Reguła Wojny, gdzie zachodzi wyrażenie *synowie światłości*. Z tej księgi mogło przeniknąć to wyrażenie do ksiąg Now. Testamentu. Że chrześcijanie znali księgi apokryficzne, na to mamy dowód w liście św. Judy (9 i 14). Wielu badaczów przypuszcza, że księga Jubileuszów i Testament Lewi były dziełem esseńczyków. Tego zdania np. jest Eissfeldt. [16] Potwierdzeniem tego jest bliskość ideowa tych utworów do literatury qumrańskiej i fakt, że w pierwszej grocie znaleziono fragmenty obu tych apokryfów. [17] A wiadomo, że te utwory były znane także wśród chrześcijan. Mogła więc być im znana Reguła Wojny. Zapewne, że są to tylko hipotezy. Ale obecny stan badań nie pozwala jeszcze na ustalanie pewników. Miejmy nadzieję, że dalsze badania wyjaśnią lepiej tę kwestię, tak jak i wiele innych zagadnień związanych z Qumranem.

---

[16] Eissfeldt O. Einleitung in das Alte Testament 2 aufl. Tübingen 1956, s. 783.

[17] Barthélemy-Milik. Discoveries in the Judaean Desert. Oxford. [2], 1956. I s. 82—83 i 87—91.